

NOTES SOBRE L'AJUNTAMENT DE LA CIUTAT DE TARRAGONA AL S. XVIII¹

per Antoni Jordà Fernández

LA CONFIGURACIÓ JURÍDICA INICIAL DE LA CIUTAT DE TARRAGONA

Tot i que no és el lloc adient per a fer-ho extensament, cal recordar que la ciutat de Tarragona quant a la configuració jurídica inicial resta emmarcada en el procés de conquesta i repoblació (i colonització) de la Catalunya Nova des de finals del s. XI i tot el s. XII.²

Després de diferents conflictes jurídics i polítics entre els repobladors inicials (la Mitra, el comte de Barcelona i un cavaller normand, el "príncep" Robert Bordet o d'Aguiló), hem de fer notar que, a la fi del s. XII, la casa comtal de Barcelona i la Mitra es repartien proindivís la jurisdicció de la ciutat i del territori de Tarragona, conforme la concòrdia «Ad perennem».

1. Text de la conferència impartida al Departament d'Història Moderna, de la Facultat de Geografia i Història, de la Universitat de Barcelona, el dia 3 de març de 1997. Presentem ara el text amb notes orientatives adreçades al lector interessat en el tema.

2. Josep M. FONT I RIUS: «Entorn de la restauració cristiana de Tarragona. Esquema de la seva ordenació jurídica inicial», a *Boletín Arqueológico* (Tarragona), LXVI (1966), pp. 83-105. Amb bibliografia actualitzada: Fco. Javier FACI LACASTA, «Algunas observaciones sobre la restauración de Tarragona», a *Miscel·lània en Homenatge al P. Agustí Altisent* (Tarragona 1991), pp. 469-486; Antoni JORDÀ FERNÁNDEZ: «Terminologia jurídica i dret comú: a propòsit de Robert Bordet, prínceps» de Tarragona (s. XII)», a *El temps sota control. Homenatge a F. Xavier Ricomà Vendrell* (Tarragona 1997), pp. 355-362.

EL MUNICIPI DE TARRAGONA ENTRE ELS SEGLES XIII I XVII

Segons Recasens, el municipi tarragoní quedà pràcticament estructurat durant la prelatura de Bernat d'Olivella (1272-1287): la ciutat comptaria amb jurats, senyera i segell propis, i tenia atribucions en matèria d'abastament de queviures i de justícia, amb el «juy de prohoms».

El primer terç del s. XIV, l'arquebisbe Arnau Cescomes atorgà a la ciutat un privilegi en virtut del qual els jurats serien substituïts pels cònsols, que restaven obligats –en senyal de fidelitat– a besar la mà de l'arquebisbe, qui no els podia revocar del càrrec.³

L'estructura orgànica del municipi fou consolidada en èpoques posteriors. Els elements bàsics serien el Consell, els cònsols i els oficis, elegits per cooptació, inicialment, i per insaculació sota el control (indirecte) del rei, després.⁴

La composició del Consell era variable i, des de finals del s. XV, hi tenien representació equilibrada i paritària les tres mans en què es dividia la població, de la ciutat, a excepció feta dels nobles i dels eclesiàstics. Durant el s. XVII, la mà major estava formada per ciutadans honrats, doctors en medicina i en lleis; la mà mitjana, per metges i advocats, notaris, mercaders, artistes, patrons de barca i propietaris de terres; la mà petita, per artesans i pagesos.

Sembla ser que els pescadors, els bracers i els pastors no eren inclosos en les bosses d'insaculació que es formaven per escollir els representants de cada mà al Consell.⁵

Els consellers eren renovats cada any i, com a membres del Consell, tenien àmplies atribucions en aquest organisme, que vetllava per l'administració del municipi en els camps econòmic, urbanístic i militar.

3. JOSEP M. RECASENS I COMES: *La ciutat de Tarragona* (Barcelona 1969-1975), II, p. 176 i ss. També FRANCESC CORTIELLA I ÒDENÀ: *Una ciutat catalana a darreries de la Baixa Edat Mitjana: Tarragona* (Tarragona 1984), p. 79 i ss.

4. SANTI CASAS RABASA: «Alguns apunts sobre el govern municipal a la ciutat de Tarragona (ss. XV-XVI). Els privilegis d'insaculació», a *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* (Barcelona), 13-1 (1993), pp. 409-418; i JOAN LLUÍS MAILLOL PARGA - SEBASTIÀ VENDRELL ARAGONESSES: «El govern de la ciutat de Tarragona a través de l'estudi d'un privilegi reial (s. XVI): el procediment de la insaculació», a *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* (Barcelona), 13-1 (1993), pp. 419-428.

5. JOSEP M. RECASENS I COMES: «La sociedad de la ciudad de Tarragona a mediados del siglo XVII», a *Boletín Arqueológico* (Tarragona), 77-84 (1962-1963), p. 89.

Hi havia tres cònsols; un per cada mà. El de la mà major era el cònsol en cap, portantveu del Consell i, junt amb els altres dos cònsols, representava la ciutat en conjunt. Proposaven els afers a tractar al Consell i gestionaven directament els acords que s'hi prenen.

Els oficis municipals, elegits pel Consell, al principi, i després per insaculació, tenien al seu càrrec l'acompliment de determinades funcions: el mostassaf, la vigilància dels pesos i mesures; l'obrer, el control de l'estat urbanístic de la ciutat, especialment de la muralla; el clavari tenia cura dels diners que rebia la ciutat i recaptava les imposicions i les talles; el racional, o receptor de comptes, intervenia els comptes del municipi; el palloler, etc.⁶

Val a dir que el municipi comptava també amb els serveis de notaris i procuradors o síndics, que el representaven en plets i litigis.

EL MUNICIPI DE TARRAGONA A L'ÈPOCA MODERNA

La ciutat de Tarragona gaudia del privilegi de poder nomenar ciutadans honrats cada 10 anys. Els ciutadans honrats residents a Tarragona, si bé participaven del govern de la ciutat dins la mà major, gaudien també de la consideració d'alguns privilegis de la noblesa. Normalment, però, els cavallers quedaven exclosos de les insaculacions municipals. Això els impedia de participar en el govern local.

Aquesta situació es va resoldre durant la Guerra dels Segadors, quan el Consell, atesa la fidelitat manifestada a la monarquia, rebé el privilegi de poder insacular també nobles i cavallers per als organismes de govern locals. La concessió d'aquest i d'altres privilegis entre 1645 i 1648 implicà una aristocratització progressiva del Consell, confirmada definitivament després de la Guerra de Successió (en un procés, per altra banda, similar al de la resta de ciutats de Catalunya).⁷

6. JOSEP M. RECASENS I COMES: *La Revolución y Guerra de la Independencia en la ciudad de Tarragona* (Tarragona 1965), p. 54.

7. JOSEP M. TORRAS I RIBÉ: *Els municipis catalans de l'Antic Règim, (1453-1808). (Procediments electorals, òrgans de poder i grups dominants)* (Barcelona 1983); i JIM AMELANG: *La formación de una clase dirigente: Barcelona, 1490-1714* (Barcelona 1986).

LES TRANSFORMACIONS DE L'ADMINISTRACIÓ DEL TERRITORI A CATALUNYA AL S. XVIII: EL DECRET DE NOVA PLANTA

No es tracta ací de plantejar l'estudi i anàlisi del Decret de Nova Planta, sigui com a font, sigui com a peça o instrument d'una determinada concepció política que es tradueix en una aplicació jurídica concreta.⁸ La valoració clàssica de la Nova Planta considera l'esmentat Decret com un pas més dins del procés d'unificació jurídica,⁹ tot i que podem comprovar com no tothom coincideix en aquesta opinió, ja que els decrets permeten afirmar la sobirania del monarca, però sense establir la unitat jurídica dels súbdits.¹⁰

Com a resum introductori per a la nostra temàtica, assenyalem que el Decret de Nova Planta, pel que fa a les institucions de dret públic relatives a l'administració del territori, va significar la culminació d'un procés concretat en:

1) la consolidació de la magistratura virreinal (però ara com a Capità General) en qualitat d'instrument de la Corona en l'administració i control del territori.

2) la subordinació i el control dels municipis, doblgats a l'autoritat indiscutida del rei o dels seus delegats, i formats per regidors nomenats directament per l'arbitri del monarca.

3) la configuració d'una nova administració territorial, on els antics veguers i batlles seran substituïts per nous oficis (corregidors i, en certa manera, intendants) amb noves funcions i àmbits diferenciats de jurisdicció i govern i, el més important, una definició conceptual diferent del què és l'administració i el territori.

8. El tema té una bibliografia abundant; citem, entre d'altres, Josep M. GAY ESCODA: «La gènesi del Decret de Nova Planta de Catalunya. Edició de la consulta original del «Consejo de Castilla», de 13 de juny de 1715», a *Revista Jurídica de Catalunya* (Barcelona), LXXXI-1 i 2 (gener-març i abril-juny de 1982); Joan MERCADER RIBA: *Els Capitàs generals (segle XVIII)* (Barcelona 1957); «La ordenación de Cataluña por Felipe V. La Nueva Planta», a *Hispania* (Madrid), 43 (1951), pp. 257-366; i també *Felip V i Catalunya* (Barcelona 1968), que inclou l'article anterior i altres de la mateixa temàtica.

9. Per exemple, les opinions de José Antonio ESCUDERO: *Curso de Historia del Derecho. Fuentes e Instituciones Político-Administrativas* (Madrid 1990, 6ª ed.), p. 777 i ss.; Josep M. TORRAS RIBÉ, *Els municipis catalans...*, p. 143 i ss.

10. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS: *La creación del Derecho. Manual. Una historia de la formación de un derecho estatal español* (Madrid 1996, 2ª ed.), II, p. 440.

EL MUNICIPI CATALÀ I EL DECRET DE NOVA PLANTA: ELS AJUNTAMENTS

Introducció

És evident que els fonaments i els principis de la legislació municipal borbònica estan vinculats al conjunt de la nova ordenació de les institucions aplicada per Felip V a una part de la monarquia hispànica, és a dir, al que foren els antics regnes que formaven la Corona d'Aragó. Seguint els estudis fets al respecte,¹¹ podem concloure que la intervenció borbònica del s. XVIII ha de ser considerada com una etapa de culminació en la progressiva deterioració institucional del municipi català als segles XVI i XVII, en especial pel que fa referència al procediment o sistema d'insaculació dels noms que havien ocupat, previ atzar, els càrrecs representatius municipals.¹²

Certament, la configuració municipal futura s'inicia amb el rigor extremat aplicat a València, reduint el seu ordenament jurídic institucional a les lleis castellanques «sin ninguna diferencia en nada»,¹³ i continua amb una certa pervivència (almenys fins a 1716) dels elements jurídics institucionals del municipi tradicional català. Caldria conèixer els motius exactes que impulsaren Felip V a moderar el rigor inicial,¹⁴ ja sigui un mitjà de captació de voluntats i de fidelitats després d'una guerra,¹⁵ o bé com el resultat de les pressions fetes sobre el monarca,¹⁶ o fins i tot com la necessitat de superar el model municipal castellà atesa la pròpia incapacitat per a adaptar-se a les necessitats de la monarquia.

11. Seguim especialment Josep M. GAY ESCODA: «La gènesi» ..., passim.

12. Josep M. TORRAS RIBÉ: *Els municipis* ..., p. 94 i ss.

13. Pedro PÉREZ PUCHAL: «La abolición de los fueros de Valencia y la Nueva Planta», a *Saitabi* (València), XII (1962), pp. 179-198; Mariano PESET REIG: «Notas sobre la abolición de los fueros de Valencia», a *AHDE* (Madrid), XLII (1972), 657-715. El text del Decret de Nova Planta per a València, en Nov. Rec. 3, 3, I.

14. És del tot necessari en aquest sentit l'estudi de Josep M. GAY ESCODA: «La gènesi»...

15. És la teoria de Josep M. TORRAS RIBÉ: «L'etapa de provisionalitat institucional borbònica en els municipis catalans durant la Guerra de Successió (1707-1716)», a *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* (Barcelona), 2 (1982), pp. 127-148, en especial 132-140.

16. S. SANPERE MIQUEL: *Fin de la nación catalana* (Barcelona 1905), pp. 399 i 445.

El Decret de Nova Planta

No és el moment per aprofundir sobre les bases ideològiques del Decret de Nova Planta,¹⁷ però cal no oblidar que la seva aplicació a la vida local a Catalunya fou un dels canvis més significatius, per la seva immediatesa a la població, originats per les conseqüències de la Guerra de Successió.

Val a dir, tanmateix, que sovint hom oblida que els canvis i les transformacions de la vida institucional del municipi s'originaren ja durant la guerra de Successió. I ho feren per partida doble, en els dos fronts, per a ser més explícits. Així, el bàndol de l'Arxiduc seguí la política de manipular les nòmines d'insaculació dels càrrecs municipals de les principals ciutats catalanes, per tal d'ocupar les vacants amb persones de provada fidelitat austriacista. Aquest fet no era nou: Felip IV va fer el mateix a Barcelona, en acabar la Guerra dels Segadors;¹⁸ l'Arxiduc, a més, va aplicar aquest control a moltes altres viles, un fet sense precedents.¹⁹

Al bàndol de Felip V, durant la guerra, s'aproven i apliquen una sèrie de canvis que seran irreversibles i decisius en el futur. Així, Torras Ribé indica com l'abolició, durant la guerra, del sistema de consells municipals i la seva substitució per oficis nomenats directament per l'autoritat superior significava, veritablement, una ruptura amb el sistema institucional anterior, que seria completada amb l'abolició dels privilegis municipals existents,²⁰ sempre que fossin contraris al que disposava el Decret de Nova Planta.²¹

17. Al respecte, la valoració d'Aquilino IGLESIA FERREIRÓS: *La creación...*, II, pp. 435-442. Sobre la gestació de la Nova Planta, *vid.* Josep M. GAY ESCODA: «La gènesi...», i Josep M. TORRAS RIBÉ: *Els municipis...*, pp. 143-149.

18. La valoració que sobre el concepte de sobirania i les seves conseqüències fa Aquilino IGLESIA FERREIRÓS: «Pau Claris y la soberanía nacional catalana. Notas», a *Actas del IV Symposium de Historia de la Administración* (Madrid 1983), pp. 401-450; també Fernando SÁNCHEZ MARCOS: «El autogobierno perdido en 1652: el control por Madrid de la vida política en Cataluña durante el Virreinato de Don Juan de Austria (1653-1656)», a *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* (Barcelona), 2 (1982), pp. 101-125; i *Cataluña y el gobierno central tras la guerra de los segadores (1652-1679)* (Barcelona 1983), pp. 62-64. També Josep M. TORRAS RIBÉ: «El control de les insaculacions del Consell de Cent de Barcelona (1652-1700)», a *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* (Barcelona), 13-1 (1993), pp. 457-468.

19. Josep M. TORRAS RIBÉ: «Aproximació a la problemàtica civil de la Guerra de Successió a Catalunya. La política municipal de l'Arxiduc Carles d'Àustria (1705-1711)», a *Recerques* (Barcelona), 13 (1983), pp. 27-43.

20. Sobre el tema, Josep M. TORRAS RIBÉ: «L'etapa de provisionalitat...» Altres autors opinen que els canvis en aquesta etapa no foren tan profunds com els imposats a partir de 1716; Joan MERCADER RIBA: «El fin de la insaculación fernandina en los municipios y gremios catalanes», a *Estudios del V Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, (Zaragoza [1952] 1955), I, pp. 343-353, especialment p. 347.

21. NR. 5, 9, I, art. 44.

Aquesta qüestió ens aboca a la reflexió sobre les conseqüències de l'aplicació de la Nova Planta en els municipis. Són ja coneguts, i per tant no hi insistirem, els caràcters generals de l'Ajuntament que, seguint el model castellà de regidories sota el control dels corregidors, és implantat a Catalunya. Els canvis impulsats per Felip V es basen en l'abolició de tot el marc institucional vigent i la seva substitució per un nou concepte del poder, que no era altre que l'exercici de la sobirania règia.

Per aquest motiu, les decisions del monarca, experimentades a partir del 1707 a Aragó i València,²² pretenen controlar el sistema d'insaculacions i el procediment electoral, i també aplicar a fons l'exercici de la sobirania reial als municipis, eliminant qualsevol element d'autogovern local, tot i transformant els municipis en òrgans administratius que formen part de tota una estructura jerarquitzada per a administrar el territori, començant pel Capità General, seguint per la Reial Audiència, continuant pels Corregiments i acabant pels Ajuntaments.

L'aplicació concreta d'aquesta política topà amb nombrosos obstacles per part dels habitants de moltes poblacions,²³ que no acabaven d'entendre i assimilar la nova concepció política i el seu rerefons històric i jurídic, o sigui, la crisi del concepte tradicional del municipi orgànic, estructurat en «mans», i la substitució per Ajuntaments expressió de la cadena de jerarquia institucional més que representació real de la població.

EL MUNICIPI DE TARRAGONA: LA GUERRA DE SUCCESSIÓ I L'APLICACIÓ DEL DECRET DE NOVA PLANTA

El municipi de Tarragona durant la Guerra de Successió (1705-1713)

La Guerra de Successió no significà l'acompliment de les expectatives i necessitats creades entorn de la petita oligarquia que governava el municipi. Malgrat els dubtes inicials i la posterior proclamació de fidelitat en favor de l'Arxiduc, la ciutat i els seus dirigents foren els primers a retirar-se del conflicte l'any 1713 i decantar-se per Felip V, tot esperant millores de part del monarca. De l'Arxiduc només havien aconseguit

22. Sobre els canvis als municipis d'Aragó: José Antonio MORENO NIEVES: «Los municipios aragoneses tras la Nueva Planta: la nueva Administración y su personal político», a *Revista de Historia Moderna* (Alicante), 13-14 (1995), pp. 165-184.

23. Josep M. TORRAS RIBÉ, *Els municipis...*, pp. 289-298.

que la ciutat pogués tenir representació a les Corts, però en unes circumstàncies (presència a la Junta de Braços de 1713) que ho invalidaven totalment, perquè quan Tarragona entra a la Junta de Braços és, en definitiva, per a sol·licitar la capitulació i proclamar la fidelitat a Felip V. Quan el marquès de Lede entrà a Tarragona el juliol de 1713, no res i tot canvià a la ciutat.

Des d'un punt de vista formal, els canvis immediats foren mínims, ja que encara haurien de passar uns anys per a fer-se efectius. Però des del fons de la qüestió, l'exercici del govern municipal, podem observar que, finalment, la petita noblesa local assolí el control total de les institucions de la ciutat.

El mateix estiu de 1713, els cònsols demanaren al rei la conservació dels privilegis, usos i costums de Tarragona; qüestió que quedà ajornada fins a l'aplicació de la definitiva forma de govern municipal per tot Catalunya.

Per la Pasqua de 1714 foren realitzades les acostumades insaculacions en el Consell, però el rei nomenà un veguer (provisionalment també amb les funcions del veguer eclesiàstic) que havia tingut conflictes molt greus amb el Consell municipal en la seva anterior etapa de veguer el 1702; signe premonitori del que esdevindria el futur del municipi.

El 1715 tenen lloc, de nou, les insaculacions. Al mes d'octubre d'aquest any s'inicia la primera reforma institucional del municipi: junt amb els tres cònsols insaculats, el rei nomena altres persones (propietaris de terres, notaris, ciutadans honrats) que, conjuntament, formen l'Ajuntament, que es renovarà quan el rei ho determini.

El Decret de Nova Planta i les Instruccions del 1717

El Decret de Nova Planta (gener 1716) modifica definitivament l'estructura municipal: Tarragona, com a capital de corregiment, tindrà en el corregidor la màxima autoritat a nivell municipal. Encara, per la Pasqua de 1717, es renoven els cònsols per insaculació; però al juliol, ja promulgades les instruccions del marquès de Castel-Rodrigo, el corregidor convoca els membres del Consell per a comunicar-los la dissolució, com també la destitució del veguer reial i el nomenament d'un tinent de Corregidor, fets esdevinguts, finalment, el 1718.

A partir d'aquesta data queda definitivament estructurat l'Ajuntament borbònic a Tarragona, format per vuit regidors de provada fidelitat al monarca i membres de la petita noblesa local.

La composició social de l'Ajuntament durant el s. XVIII és la següent:

Regidors de Tarragona al s. XVIII		
	Núm.	%
nobles:	22	59,4
doctors:	8	21,6
artistes:	1	2,7
pagesos:	1	2,7
N. consta:	5	13,5
Total:	37	

Font: TORRAS: *Els municipis...*, p. 250.

L'EVOLUCIÓ INSTITUCIONAL DE L'AJUNTAMENT BORBÒNIC A CATALUNYA

L'evolució institucional de l'Ajuntament borbònic a Catalunya no és pas diferent (en línies generals) de la de la resta d'Espanya, el que ens excusa del comentari i la valoració global. Cert és que els problemes latents i no resolts de l'Ajuntament castellà es traslladen a Catalunya: qüestions com la venalitat d'oficis i càrrecs no foren una excepció al Principat,²⁴ ni podem oblidar tampoc la mala gestió del patrimoni «comu-

24. Josep M. TORRAS RIBÉ: «La venta de oficios municipales en Cataluña (1739-1741), una operación especulativa del gobierno de Felipe V», a *Actas del IV Symposium de Historia de la Administración* (Madrid 1983), pp. 723-747.

nal» a causa, entre d'altres raons, de la patrimonialització dels càrrecs i oficis públics,²⁵ que n'implicaria el manteniment vitalici, i fins i tot hereditari, per part d'una oligarquia ciutadana.

No hem d'oblidar, però, els esdeveniments i els canvis introduïts amb les reformes del 1760 i 1766, sorgides per a resoldre, o almenys intentar-ho, aquests problemes, tot i que sense modificar l'estructura general del sistema,²⁶ car hom seguia la perspectiva adoptada a França amb les reformes de Laverdy els anys 1764 i 1765.²⁷

La transcendència dels nous càrrecs (síndic procurador general i, especialment, síndic «personero» i diputats del comú), a més de les atribucions i competències que tenien, admetien teòricament que tots els ciutadans, sense discriminació, fossin electors i elegibles, i permetia d'iniciar un camí de reforma del sistema municipal, ofegat com estava pels problemes de funcionament i de corrupció generalitzada.

Tanmateix, i malgrat les esperances dipositades, les conseqüències d'aquestes reformes mostren que els ocupants dels nous oficis no intenten canviar els hàbits dels regidors, sinó que els assumeixen com a propis, amb totes les conseqüències.²⁸

25. José Mª GARCÍA MARÍN: «La reconstrucción de la Administración territorial y local en la España del siglo XVIII», a José M. Jover Zamora (ed.), *Historia de España. Tomo XXIX. La época de los primeros Borbones. Vol. I. La nueva monarquía y su posición en Europa (1700-1759)* (Madrid 1987, 2^a ed.), p. 215; FRANCISCO TOMÁS Y VALIENTE: «Dos casos de incorporación de oficios públicos a la Corona en 1793 y 1800», a *Actas del II Symposium de Historia de la Administración* (Madrid 1971), pp. 361-392, i «La venta de oficios de regidores y la formación de oligarquías urbanas en Castilla (siglos XVII-XVIII)», a *Historia. Instituciones. Documentos* (Sevilla), 2 (1975), pp. 525 i ss.

26. Benjamín GONZÁLEZ ALONSO: «El régimen municipal y sus reformas en el siglo XVIII», a *Sobre el Estado y la Administración de la Corona de Castilla en el Antiguo Régimen* (Madrid 1981), p. 221. El text de l'«Auto acordado» del 5 de maig del 1766 i de la Reial pragmàtica del 11 de juliol del 1765, així com de la Instrucció del Consejo del 26 de juny del 1766 en Nov. Rec., 7, 18, 1; 7, 19, 11; 7, 18, 2. Sobre el contingut de les reformes, Javier GUILLAMÓN: *Las reformas de la Administración local durante el reinado de Carlos III* (Madrid 1980).

27. M. BORDES: *L'Administration provinciale et municipale en France au XVIIIe. siècle* (París 1972), p. 254; J. ELUL: *Histoire des institutions* (París 1956), II-1, 535; Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *El régimen municipal...*, p. 224.

28. Josep M. TORRAS RIBÉ, *Els municipis...*, pp. 330-357. Un exemple concret a Anton JORDÀ FERNÁNDEZ, *Una nova visió de les reformes municipals de Carles III: l'Ajuntament de Tarragona* (Tarragona 1990), amb bibliografia sobre fets similars en diverses ciutats: Barcelona, Bilbao, Ciudad Real, Alicante,... etc.

Fins i tot els contemporanis dubtaven de les qualitats i efectes de les reformes carolines.²⁹

Malgrat les reformes, la Corona es mantingué necessàriament inflexible en el sosteniment del model d'Ajuntament abans esmentat. La transformació del càrrec de regidor en triennal, a partir del 1780, va permetre d'afermar encara més el control dels instruments de la jerarquia administrativa, tot i l'oposició de l'Audiència i del Consell de Castella.³⁰

LES REFORMES MUNICIPALS CAROLINES A L'AJUNTAMENT DE TARRAGONA

A la ciutat de Tarragona, les reformes municipals no tingueren, en general, una funció de «regeneració administrativa»,³¹ sinó que es convertiren en una via d'ascens dels sectors políticament marginats de la vida municipal arran del Decret de Nova Planta.

Majoritàriament, els nous càrrecs són ocupats per persones que no es plantegen una reforma a fons de les pràctiques establertes per l'oligarquia dels regidors, sinó que les accepten i les assumeixen com a pròpies, fent-les seves. Els sectors econòmics més dinàmics, com els comerciants o menestrals, ocupen els càrrecs per aconseguir un protagonisme personal que els permeti de mantenir un cercle de relacions socials i polítiques favorables als interessos personals, i no per a defensar els interessos econòmics del seu grup social.

L'estreta xarxa de relacions familiars existents entre els mateixos ocupants dels càrrecs i entre aquests i els regidors palesa l'interès d'unes famílies per a tenir sota control els mecanismes del poder local, per petit que fos. La

29. Miguel SERRANO BELEZAR: *Discurso político-legal sobre la erección de los diputados y personeros del común de los reynos de España, sus elecciones y facultades, para instrucción de los mismos, de los Justicias, Regidores, Escribanos de Ayuntamientos y otros* (Valencia 1790), p. 18. Un antecedent, basat en el cameralisme prussià, seria el de Romà i Rosell; Josep M. GAY ESCODA, «Un «Proyecto... para restablecer el antiguo magistrado de Cataluña» al siglo XVIII», a *Recerques* (Barcelona), 13 (1983), pp. 145-158; i Ernest LUCH: «La Catalunya del segle XVIII i la lluita contra l'absolutisme centralista. El proyecto del Abogado General del Público de Francesc Romà i Rossell», a *Recerques* (Barcelona), 1 (1970), pp. 33-50, i *La Catalunya vençuda del segle XVIII: foscors i clarors de la Il·lustració* (Barcelona 1996).

30. Josep M. TORRAS RIBÉ: *Els municipis...*, p. 366.

31. J. M. GARCÍA MARÍN: «La reconstrucción de la Administración territorial y local en la España del siglo XVIII», a *La nueva monarquía y su posición en Europa (1700-1759)*, vol. I de *La época de los Borbones*, t. XXIX de la *Historia de España* (dir. R. Menéndez Pidal), (Madrid 1987), p. 219.

documentació ens mostra la imatge d'uns grups de pressió i famílies que es llancen decididament a ocupar els càrrecs sense saber ben bé què hi podien fer.

Així ho indicaven els coetanis: «hay varias partidas y pandillas procurando y comprando votos a fin de que recaiga la nominacion a favor de los de su partido por ideas y fines particulares».³² Seguia també la tònica dels juristes de l'època: «...apenas acuden vecinos al nombramiento de electores, y los que van suelen concurrir seducidos».³³

El cert és que, a excepció de protestes protocol·làries i d'alguna queixa contra l'alça dels preus dels queviures (perquè no havia estat seguit el tràmit establert pel reglamentisme i intervencionisme de les Ordenances municipals), l'actuació dels síndics i dels diputats del comú va buscar en tot moment equiparar-se, al màxim, amb els regidors, per la importància i distinció social que això suposava.

CONCLUSIONS: L'AJUNTAMENT DE TARRAGONA AL S. XVIII

De l'estudi i anàlisi de l'actuació dels regidors de l'Ajuntament de Tarragona durant el s. XVIII, podem fer les següents observacions:

Un Ajuntament que neix de la revenja política

En efecte, el primer Ajuntament borbònic té tots els signes de revenja política després d'una guerra: filipisme, serveis i mèrits de guerra, actuacions destacades anti-austriacistes, etc.; tot servia per a optar al dret d'ocupar una plaça de regidor. En qualsevol cas, no hi ha gran continuïtat entre l'antic Consolat i el nou Ajuntament.

Un Ajuntament que és signe de revenja social

La seva composició ens ho indica: importància destacada de la noblesa local, però també de les professions liberals, en especial dels Doctors en drets, que gaudien, en certa manera, dels privilegis dels anteriors.

32. AHT, AM, 14-4-1794, fol. 48.

33. M. SERRANO BELEZAR: *Discurso político-legal...*, p. 18.

Amb l'ascens iniciat al segle XVII, les oligarquies locals urbanes s'introdueixen als òrgans de poder municipal i desplacen definitivament els sectors comercials i agremiats: durant el segle XVIII no hi haurà cap botiguer, comerciant o negociant regidor a Tarragona.

Un Ajuntament ple de vinculacions familiars

Existeix una estreta vinculació entre les famílies que tenien regidors entre els seus membres, per raó de casament (cas similar de Mataró, per exemple³⁴), i hi ha tendència a transmetre el càrrec de pares a fills o bé d'oncle a nebot.

Un Ajuntament poc favorable a les innovacions

Les actituds dels regidors eren, en conjunt, de defensa aferriada de la situació existent a nivell polític, econòmic i social. Trobem, certament, excepcions, com les que impulsen les obres del nou port de Tarragona o la creació de la Societat Econòmica d'Amics del País (aquesta darrera, amb matisacions evidents, atesa la seva composició).

Un Ajuntament en crisi

L'estructura política de l'Ajuntament entrà en crisi a començament del segle XIX. Ja anteriorment s'havien originat tensions amb els gremis (anys seixanta), però la crisi definitiva vindrà determinada per diferents factors:

a) crisi econòmica del sector mercantil de la ciutat, a causa del bloqueig del comerç marítim els anys noranta i la impossibilitat d'habilitar el port per al comerç amb Amèrica els anys seixanta.

b) protesta del sector mercantil i progressiva ocupació de càrrecs (diputats del comú) i oficis subalterns de l'Ajuntament.

c) esgotament generacional de l'oligarquia local, coincidint amb la Guerra del Francès.

d) necessitat d'un canvi econòmic, polític i social global.

34. Pere MOIÀS I RIBAILLA: *Societat i poder polític a Mataró, 1718-1808* (Mataró 1973), p. 93 i ss.

CLOENDA

El 1790, l'Audiència proposarà el retorn al sistema d'insaculació dels càrrecs i oficis com un mecanisme per a evitar les corrupteles, les trampes i els abusos de les autoritats municipals; similars propostes concerniran València, tot i que en altres zones d'Espanya seguia mantenint-se el sistema insaculatori.³⁵

Però aquest retorn teòric al sistema abrogat el 1716 no suposava pas la tornada a les institucions suprimides pel Decret de Nova Planta, sinó que era l'últim i desesperat intent de la Corona i de la noblesa local per tal d'evitar la crisi definitiva del model o sistema de govern municipal basat en la concepció piramidal i jerarquitzada del poder polític, on el municipi representa un esglaó més dels instruments de control de l'administració del territori, tot sota l'autoritat sobirana de la Corona.

Un intent que arribaria al fracàs final i definitiu amb la crisi institucional del municipi, durant la Guerra de la Independència i en dècades posteriors; temàtica que s'allunya de la nostra intenció inicial.

35. Pedro Ruiz Torres: «Los motines de 1766 y los inicios de la crisis del Antiguo Régimen», en Bartolomé Clavero - Pedro Ruiz Torres- Francisco J. Hernández Montalbán, *Estudios sobre la revolución burguesa en España* (Madrid 1979), 49-111, 107; Concepción de Castro: *La revolución liberal y los municipios españoles* (Madrid 1979), p. 40.

ABSTRACT

From the analysis of councilmen's actions during the eighteen century, the author comes to the conclusion that Tarragona's City Council was used by a small group of families for political and social revenge. Together with an unfavourable position towards innovations were the origin of the social and economic crisis at the beginning of the nineteen century. In 1790 the return to the lottery for office system had already been proposed to avoid corruption. It was not the return of the institutions abolished by the Nova Planta Decree but a last and desperate attempt to avoid the ultimate crisis of an hierarchic model of politics. The definitiva failure would come during the Independence War.

RESUM

A partir de l'anàlisi de l'actuació dels regidors durant el segle XVIII, l'autor arriba a la conclusió que l'Ajuntament de Tarragona va ser utilitzat per un grup reduït de famílies per a la revenja política i social. Això, unit a un clima poc favorable a les innovacions, va ser l'origen de la crisi econòmica i social d'inicis del segle XIX. Ja el 1790 s'havia proposat el retorn al sistema d'insaculació dels càrrecs i oficis com un mecanisme per a evitar les corrupteles. Això, però, no suposava la tornada a les institucions suprimides pel Decret de Nova Planta, sinó l'últim i desesperat intent de la Corona per evitar la crisi definitiva d'un model basat en una concepció de la política piramidal i jerarquitzada. Un intent que arribaria al fracàs definitiu durant la Guerra de la Independència.